



Colectia Biblioteca de filosofie

Lector: Horia Pătrașcu
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura EUROPRESS GROUP
OP-22, CP-113, Sector 1, București, 014780
Tel/Fax: 4021-2125692; 4021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@europressgroup.ro
www.europressgroup.ro

© Asociația EuroPress – Editura EuroPress Group

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TOLstoi, LEV NIKOLAEVICH

Spovedanie / Lev Tolstoi ; trad.: Janina Ianoși. -
București : EuroPress Group, 2016
ISBN 978-606-668-191-9

I. Ianoși, Janina (trad.)

821.161.1-97=135.1

LEV TOLstoi

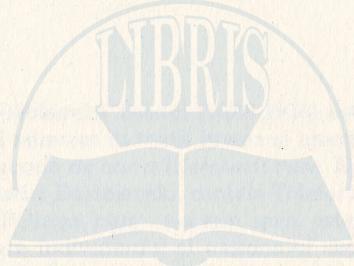
Spovedanie

(Introducere la o operă netipărăită)

Ediția a II-a

Traducere din limba rusă de
JANINA IANOȘI





Prefață

1

Incep cu sfârșitul. La 1 martie 1881 un grup de narodnici l-a ucis la Petersburg pe împăratul Alexandru II. A fost înscăunat fiul său, Alexandru III. Tolstoi i-a trimis o scrisoare în care îi solicita clemență în procesul asasinilor. Scrisoarea trebuia să ajungă, prin prietenul său Nikolai Strahov, la ober-procurorul Sinodului pravoslavnic, Konstantin Pobedonostev. Acesta nu a înaintat-o țarului. Atunci Strahov a găsit o altă cale de acces. Împăratul nu i-a răspuns însă scriitorului. Iar atentatorii au fost executați.

Iată scurte fragmente din ciorna, cunoscută, a scrisorii (8–15 martie 1881): „Voi scrie simplu, ca de la om la om.” „Înaintea obligațiilor țarului există obligațiile omului [...]. Dumnezeu nu vă va întreba cum v-ați îndeplinit obligațiile de țar, ci vă va cere socoteală

de cum v-ați îndeplinit obligațiile omenești.” „Dați bunătate în schimbul răutății, nu vă împotriviți răului, iertați-i pe toți.” Pentru a te lupta cu revoluționarii, „trebuie să lupți spiritualicește”. „Există numai un singur ideal care să le fie contrapus. [...] ...idealul iubirii, al iertării, al răsplătirii răului cu binele.”

Trei săptămâni după apelul eșuat către împărat, Tolstoi descrie o imaginată după-amiază anterioară a unui moșier, întâlnirile și discuțiile lui cu mujicii. Notațiile, neterminate, poartă titlul *Însemnările unui creștin*. Ele conțin și o introducere la faptele relatate. „Am fost botezat, dar am trăit o viață de păgân [...].” „Trăiesc pe lumea asta de 52 de ani și, cu excepția a 14–15 ani de copilărie, aproape neconștienți, 35 de ani n-am trăit nici ca un creștin, nici ca un mahomedan, nici ca un budist, ci ca un nihilist în cel mai autentic sens al acestui cuvânt, adică fără nici un fel de credință.” „Dacă vreau să descriu cum s-a amorezat o oarecare doamnă de un ofițer, asta pot; dacă vreau să scriu despre măreția Rusiei și să-i slăvesc războaiele, asta pot chiar foarte bine [...].” „Pot” evocă *Anna Karenina* (scrisă în 1873–1877); „pot chiar foarte bine” – *Război și pace* (elaborat în 1863–1869). Ele nu î se mai par importante. Căci, în urmă cu doi ani, a dobândit o nouă viziune asupra vieții: a devenit creștin. Și a

scris o carte despre cum a devenit, din nihilist – creștin.

Însemnările unui creștin trimit la *Spovedanie*, textul de căpătâi privitor la transformarea lui Tolstoi. „Sunt foarte ocupat cu o muncă pentru sine, pe care niciodată nu o voi publica”; „Sunt foarte ocupat, foarte emoționat de munca mea. Nu e o muncă artistică și nu e pentru tipar” (dintr-o scrisoare neexpeditată și o alta trimisă lui Strahov, din 19-22 și, respectiv, 22-23 noiembrie 1879). E vorba despre o lucrare amplă, ca atare neterminate. Primul ei capitol, refăcut, va fi *Spovedanie*; cu subtitlul edificator, *Introducere la o operă netipărită*.

Spovedanie adună sau vestește multe fire răsfirate în texte neterminate, precum *Viața mea*, sau manuscrisul *Cine sunt*, ca și din legenda *Prin ce trăiesc oamenii?* sau din *Însemnările unui creștin*. Ea interferează cu alte cercetări teologice, de orientare personală, din perioada 1880–1882. Ea e legată de evenimente publice și private care au avut loc în 1881: moartea lui Dostoievski, uciderea țarului și scrisoarea către urmașul lui, prima însemnare despre neînțelegerile din familie, călătoria pe jos (împreună cu un servitor și un învățător din Iasnaia Poliana) la mănăstirea Optina Pustîn', boala și decesul fratelui lui Mecinikov, celebrul savant, care vor sta

la baza povestirii *Moartea lui Ivan Ilici*, nașterea lui Aleksei, cel de al optulea fiu al lui Tolstoi.

2

Spovedanie este o „fenomenologie a spiritului”. Ea relatează succesivele căderi ale autorului și tentativele sale de renaștere. Ea urma să introducă disocierea sistematică a adevărului de dogmatica bisericească.

Tolstoi își dezvăluie cu sinceritate criza și căutările de până spre sfârșitul anilor șaptezeci. Prin violenta sa confruntare cu sine, el marchează cenzura dintre tot ce întreprinsese până atunci, părelnic și fals, potrivit părerii sale – și presupusul liman mândruitor la care ajungea acum, pentru tot restul vieții. E povestea pierdutei și recâștigatei sale credințe.

Iată, în rezumat, treptele devenirii înfățișate.

În copilărie, adolescentă, tinerețe i se inculcase o credință spontană, care a fost însă spulberată de atacurile rațiunii. Căderea sa din credință a marcat zece ani din județe, acea a patra vîrstă la care n-a mai ajuns trilogia cu care a debutat ca scriitor. Încă din universitate, întreruptă în al doilea an de studiu, el a observat credința pravoslavnică mai

mult la însă obtuzi, crudi, imorali, iar cinstea, cumsecădenia, moralitatea – de obicei la oameni ce se recunoșteau necredincioși. Așa a trecut un deceniu, în care s-a lăsat înrobit de patimi, a ucis semenii în războaie, a pierdut banii mujicilor săi la jocul de cărți, a înșelat, a mintit, a furat, cei din jur lăudându-l pentru că este el de moral; și în care a scris cărți, îmboldit de vanitate, cupiditate, îngâmfare.

La 26 de ani, după războiul Crimeii, a ajuns la Petersburg și s-a apropiat de mulți scriitori. Ei credeau în importanța literaturii și în progres, ceea ce le era și comod, și avantajos; și se certau între ei, se ocărau, se înșelau, unelteau unii împotriva celorlalți, ca oameni imorali, meschini, răi ce erau, în majoritate. Apropierea de ei i-a accentuat trufia, convingerea semeață că trebuie să-i învețe pe ceilalți, neștiind ce anume. Cei dimprejur scriau, publicau, doreau laude și bani. Așa a făcut și el, convins că tot ce e real e și rațional, că tot ce există e menit dezvoltării, că pe aceasta o asigură luminarea, instruirea, civilizația, iar pe toate acestea – răspândirea cărților.

În această nebunie a trăit încă șase ani, până la căsătorie. Credința sa în perfecționare fusese, ce-i drept, zdruncinată de execuția publică la care asistase la Paris și de moartea fratelui său Nikolai, situații ce nu suportau



V

„Dar, poate, că am trecut ceva cu vederea, că n-am înțeles ceva? – mi-am spus eu de mai multe ori. – Nu se poate ca această stare de disperare să le fie specifică oamenilor.” Și am căutat răspunsul la întrebările mele în toate cunoștințele dobândite de oameni. Și am căutat îndelung și chinuitor, și nu împins de o curiozitate deșărtă, și nu fără vlagă am căutat, ci chinuitor, cu tenacitate, zi și noapte – am căutat, aşa cum își caută un om pe moarte salvarea – și n-am găsit nimic.

Am căutat în toate științele și nu numai că n-am găsit nimic, dar m-am convins că toți cei care, ca și mine, căutaseră în științe nu aflaseră nici ei nimic. Și nu numai că nu au găsit, dar au recunoscut limpede că ceea ce pe mine mă dusese la disperare – absurdul vieții – este singura cunoștință indubitabilă accesibilă omului.

Am căutat pretutindeni și, datorită vieții petrecute în învățătură, și datorită faptului că, prin legăturile mele cu lumea savanților, îmi erau accesibili chiar savanții din cele mai diferite domenii ale științei, nerefuzându-mi dezvăluirea tuturor cunoștințelor lor, nu numai prin cărți, dar și în discuții, am descoperit tot ceea ce răspunde știința la întrebarea vieții.

Multă vreme n-am putut nicicum crede că știința nu răspunde întrebărilor vieții, de căt ceea ce răspunde. Scrutând importanța și seriozitatea tonului științei afirmându-și tezele ce nu aveau nimic de a face cu întrebările vieții omenești, mi s-a părut multă vreme că eu nu înțeleg cumva ceva. Mult timp m-am simțit intimidat în fața cunoașterii și mi s-a părut că necoincidența dintre răspunsuri și întrebările mele provine nu din vina științei, ci din cauza propriei mele inculturi; pentru mine lucrul acesta nu era însă de luat în glumă, nu era un amuzament, ci era scopul întregii mele vieți; și, vrând-nevrând, am ajuns la convingerea că întrebările mele sunt singurele întrebări îndrituite, slujind oricărui cunoștințe drept temelie, și că vinovat nu sunt eu cu întrebările mele, ci e știința, dacă are pretenția că răspunde acestor întrebări.

Întrebarea mea, cea care, la cincizeci de ani, mă împingea spre sinucidere, era cea mai

simplă întrebare, sălășluind în sufletul oricărui om – de la copilul prostuț până la moșneagul înțelept –, întrebarea aceea fără de care viața e imposibilă, aşa cum am și resimțit-o eu de fapt. Întrebarea e următoarea: „Ce va rezulta din ceea ce întreprind eu acum, ce voi face eu mâine – ce va rezulta din întreaga mea viață?”

Formulată altfel, întrebarea ar fi aceasta: „De ce să trăiesc, de ce să doresc ceva anume, de ce să fac ceva anume?” Și întrebarea ar mai putea fi exprimată și astfel: „Are viața mea un sens care să nu se distrugă inevitabil odată cu viitoarea mea moarte?”

La această singură și unică întrebare, în mod diferit formulată, eu căutam un răspuns în cunoașterea omenească. Și am descoperit că, în raport cu această întrebare, toate cunoștințele omenești se împart cumva în două emisfere opuse, în două extreme opuse, la care se află doi poli: unul – negativ, celălalt – pozitiv; dar nici unul, nici celălalt pol nu oferă răspunsuri la întrebările vieții.

Un șir de științe parcă nici nu recunoaște întrebarea, dar, în schimb, răspunde clar și exact proprietăților sale întrebării, puse de sine stătător: acesta este șirul de științe experimentale, iar la punctul său extrem se află matematica; celălalt șir de științe recunoaște întrebarea, dar nu-i răspunde: este șirul de

științe speculative, la punctul extrem al căruia se află metafizica.

Încă din prima tinerețe m-au preocupat științele speculative, dar pe urmă m-au atras și matematica, și științele naturale. Și, atâtă timp cât nu mi-am pus limpede propria mea întrebare, atâtă timp cât această întrebare nu a crescut de la sine în interioritatea mea, pretinzând cu insistență o rezolvare, aşadar, până în momentul respectiv, ele m-au mulțumit cu acel simulacru de răspunsuri, pe care le dă știința.

În domeniul experimental, îmi spuneam: „Totul se dezvoltă, se diferențiază, se îndreaptă spre complexitate și desăvârșire, și există legi care guvernează acest proces. Tu – ești o parte a întregului. Cunoscând, pe cât posibil, întregul, și ajungând la cunoașterea legii dezvoltării, vei cunoaște și propriul tău loc în cadrul acestui întreg, și pe tine însuți”. Oricât mi-ar fi de rușine să recunosc, dar a fost o vreme când lucrul acesta parcă mă satisfăcea. Era tocmai răstimpul în care eu însuși devineam mai complex și mă dezvoltam. Mușchii mei creșteau și se fortificau, memoria mi se îmbogățea, capacitatea de gândire și de înțelegere se extindea; creșteam și mă dezvoltam și, simțind în mine această creștere, era firesc să cred că tocmai aceasta și este legea întregului univers în care voi descoperi

și rezolvarea întrebărilor vieții mele. Dar a venit vremea când creșterea mea interioară a încetat – am resimțit faptul că nu mă mai dezvolt, ci că mă usuc, că-mi slăbesc mușchii, că-mi cad dinții – și am constatat că această lege nu explică nimic, nu numai în ceea ce mă privește pe mine, dar că o asemenea lege nici nu există și nici nu poate exista, și că eu luan sem drept lege ceea ce descoperisem în mine într-un anumit răstimp al vieții. M-am raportat cu mai multă strictețe la definirea acestei legi și mi-a devenit limpede că legi ale unei dezvoltări infinite nu pot exista; era limpede că – să spui: în spațiul și timpul infinite totul se dezvoltă, se desăvârșește, se complexifică, se diferențiază – înseamnă să nu spui, de fapt, nimic. Toate acestea sunt vorbe fără semnificație, încrucât în infinit nu există nici complex, nici simplu, nici înainte, nici înapoi, nici mai bine, nici mai rău.

Dar principalul era faptul că problema mea personală: ce reprezint eu cu dorințele mele? – rămânea acum cu totul fără vreun răspuns. Și am înțeles că respectivele cunoștințe sunt foarte interesante, foarte atrăgătoare, dar că aceste cunoștințe, exakte și clare, sunt invers proporționale cu aplicabilitatea lor la întrebările vieții: cu cât sunt ele mai puțin aplicabile întrebărilor vieții, cu atât sunt ele mai exakte și mai clare, cu cât mai

mult încearcă ele să ofere soluții problemelor vieții, cu atât devin ele mai neclare și mai neatrăgătoare. Dacă te adresezi aceluia domeniu al acestor științe, care încearcă să dea soluții problemelor vieții – fiziologie, psihologie, biologie, sociologie – dai peste o uluitoare săracie a gândirii, peste o imensă neclaritate, peste pretenția prin nimic îndreptățită de a rezolva problemele respective și peste permanentele contradicții dintre un gânditor și ceilalți, ba chiar cu sine însuși. Dacă te adresezi domeniului cunoașterii care nu se ocupă de rezolvarea problemelor vieții, dar care răspunde proprietăților sale întrebării științifice speciale, te va entuziasma forța inteligenței omenești, dar vei ști dinainte că răspunsul la problemele vieții nu-l vei afla. Aceste științe ignoră de-a dreptul întrebarea vieții. Ele spun: „La întrebarea ce reprezinti tu, de fapt, și de ce oare trăiești tu, noi nu avem răspunsuri și nici nu ne ocupăm cu aşa ceva; dar iată, dacă ai nevoie să cunoști legile luminii, legăturile chimice, legile dezvoltării organismelor, dacă-ți trebuie să știi legile corpurilor, formele lor și relația dintre numere și mărimi, dacă ții să cunoști legile propriei tale minți, pentru toate acestea dispunem de răspunsuri clare, exakte, neîndoienice”.

În general, relația științelor experimentale față de problema vieții poate fi exprimată